

Fig. 387. U 1105. Äloppe, Bälunge sn.
Efter teckning av Rhezelius.

Fig. 388. U 1105. Äloppe, Bälunge sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 463).

Till läsningen: Det förefaller som om före 1 l och efter 3 t åtminstone ett 10-tal runor hade gått förlorade. Av 4 s återstår endast övre delen. Hst i 13 p består av en korsande slinglinje.

Hadorph och Leitz: f - - - - lil ... sikk-st · fapür ...

Endast runföljderna 1-3 och 4-15 voro på 1600-talet i behåll. Om mansnamnet *Sigfastr*, som är ganska vanligt i runinskrifterna, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100 och *Nordisk kultur* 7, s. 90, 119 och 266.

Upptill prydes ristningen av ett enkelt kors, och dessutom finnes mitt på ristningsytan det i dessa trakter vanliga lilla korset med de karakteristiska tvärstrecken vid armarnas ändar. Om E. Brates med tvekan gjorda försök att med stöd av förekomsten av detta s.k. korsade kors attribuera U 1105 till Likbjörn se U 1074.

1106. Äskelunda, Bälunge sn.

Pl. 101, 102.

Litteratur: B 458, L 150, D 1: 201. J. Bureus, Fa 6 s. 211 n:r 223 (Rhezelius), Fa 5 n:r 72, Fa 1 s. 17; J. Rhezelius, Fl 1 n:r 74; Ransakningarna 1667-84; J. Schefferus, Upsalia (1666), s. 204; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 28; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 27 d, 2, s. 117, 631; R. Dybeck, Reseberättelse för år 1864 (ATA); UFT h. 11 (1883), s. 237 f.; H. Hildebrand, Sveriges medeltid (1898-1903), s. 53, Medeltiden (i: Sveriges historia

intill tjugonde seklet, bd 2, 1905), s. 89; S. H. Adlersparre, Omkring Sigurdsstenarna (i: Personhistorisk Tidskrift 18, 1916), s. 7; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 99; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA); G. Olson, Rapport till Riksantikvarien den 9/12 1948 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i Fl 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 458; träsnittet är avritat av Celsius i Fm 60:2, s. 631); R. Dybeck, teckning (i D 1: 201 och i Hildebrand a. a.).

Runstenen står i Äskelunda, på gårdsplanen till en villa Ekedal, 40 m. NNÖ om en gammal vägbro. 26 m. åt NNV står den andra Äskelundastenen (U 1107). Platsen är utmärkt på Ekonomiska kartbladet »Junkil» (1952).

Rhezelius uppger (i Fa 6), att de två runstenarna finnas »J Eskelunda Eng». Fa 5: »Äskelunda.» Ovan teckningen av U 1106 i Fl 1 läses: »Bäling Sochn Denne sten finnes i Eskelunda Eng.» — I *Ransakningarna* 1667–84 omtalas egendomligt nog endast den ena av Äskelundastenarna: »Eskelunda Äng Enn steen.» — På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »Eskelunda eng i Bälings sochn» (B 458: »Eskelunda»; L 150: Ekelunda äng»). — Celsius (i Fm 60:1): »Eskelunda och Bäling Sochn wid Upsala. uppå ängen lusen, strax wid bron.» — Dybeck omtalar i sin reseberättelse för år 1864, att »öfver nästan hela den större Eskelundastenen är på sednare tid ett uthus uppfördt. Man hade för närvarande icke tid att frigöra och resa honom, men genom gräfning och grundmurens öppnande blottades ristningen, som noga granskades.» I *Sveriges runurkunder* lämnar han följande upplysningar om stenens plats: »Denne runsten är invid ett uthus i Eskelunda östra gård och ej långt från en bro. Här var fordom en äng, som het *Lusen* (?=Lösen).» Om man bortser från några missvisande ändringar av ordalydelsen i *Sveriges runurkunder*, upprepas i UFT Dybecks platsbeskrivning: »Stenen står vid ett uthus i Eskelunda östra gård, helt nära en bro. Här är en äng, som heter 'Lusen' (=Lösen?).»¹ — Vid mitt första besök på platsen år 1942 låg stenen fortfarande omkull på samma sätt som då Dybeck undersökte den. Stenen befann sig då »alldeles intill nordvästra väggen av ett uthus till den numera obebodda östligaste gården i Äskelunda, i vinkeln mellan uthuset och avträdet». Stenen var då helt »dold av ris och nässlor». Jag föreslog i inventeringsberättelsen, att stenen skulle grävas fram, flyttas 20 m. åt NNV och där resas. Tyvärr kunde Riksantikvarieämbetet icke utföra det föreslagna arbetet förrän i samband med de omfattande runstensrestaureringarna sommaren 1948. Vid den tiden hade tomten, där stenen låg, planerats och ordnats; uthusen hade rivits, och en mindre trädgård hade anlagts på platsen. Där stenen låg, var nu ett trädgårdsland, och eftersom »en flyttning av den relativt stora stenen skulle medfört betydande arbete och dessutom skadat stora delar av den nyplanerade trädgården, restes stenen där den låg» (G. Olson, Rapport över resningen 1948).

Ljusgrå granit. Höjd 1,95 m., bredd 1,80 m. Ytan är ojämn, med många fördjupningar. Ristningen är djup och tydlig. Nedtill har ristningsytan fallit bort, varvid delar av ornamentiken och några runor ha gått förlorade. På några ställen kan skissering iakttagas.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Rhezelius):

iurun[tr·uk·] bryniulfr · ikifastr litu risa · stin / at · asbiarn · faður sin ybir risti

Iorundr ok Bryniulfr, Ingifastr letu reisa stæin at Asbiorn, faður sinn. Öpir risti.

»Jorund och Brynjulv, Ingefast läto resa stenen efter Åsbjörn, sin fader. Öpir ristade.»

Till läsningen: Före 1 i finnas ett par fördjupningar, men ingen av dem gör intryck av att vara huggen. Efter 5 n har ristningsytan flagrat av; på detta skadade parti har funnits plats för minst tre runor. (Av äldre läsningar att döma blev stenen skadad redan under 1600-talet, efter

¹ Spärrningarna i citatet gjorda av S. B. F. J.

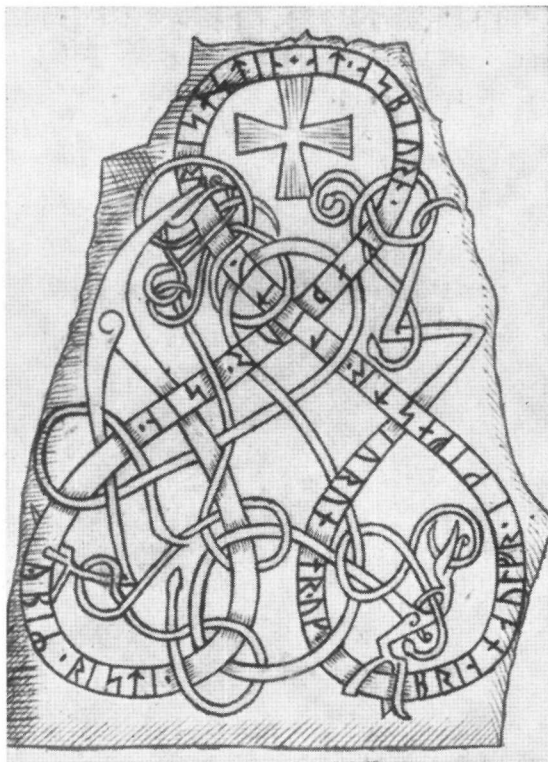

Fig. 389. U 1106. Äskelunda, Bälunge sn.
Efter teckning av Rhezelius.

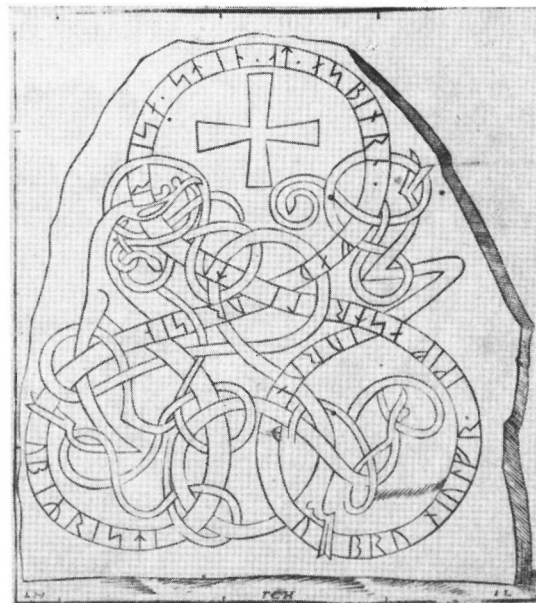

Fig. 390. U 1106. Äskelunda, Bälunge sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 458).

Rhezelius' besök.) Möjligen kan i skadan en kant av en hst spåras och i flagringens botten, nära 10 b, en obetydlig rest av en runa. Före 10 b finnas flera ojämna fördjupningar men intet säkert sk. 12 y är tydligt stunget. Avståndet mellan 12 y och 13 n är stort (18 cm), vilket beror på att ytan mellan dessa runor har varit otjänlig till ristning. 20 k är ej stunget. Efter 26 r finnas två fördjupningar, vilka emellertid icke göra intryck av att vara huggna. Detsamma gäller två fördjupningar efter 30 u. 28 i är ej stunget, ej heller 32 i. Under 36 t är en hylla i stenen; endast svaga spår finnas här av huvudstavens nedre del. Sk efter 38 n är snedställt (✓). 39 a har bst endast t. v. om hst. Sk saknas efter 52 r. Före 56 y finnes en kort, snedställd linje, som möjligen skall uppfattas som sk; den förefaller emellertid att ha en grund fortsättning, och är måhända snarare att bedömas som en ursprunglig skissering till en ornamentslinje. 56 y är tydligt stunget. Sk saknas efter 59 r och efter 64 i. — Rhezelius (i Fa 6): **iuruntr · uk · brinnaulfr · uk · ikifastr · litu · risa · stin · at · asbiurn · fapur · sin · ybir · risti**. På teckningen i Fl 1 finnes icke det uk som i Fa 6 oriktigt har insatts mellan det andra och tredje namnet. — Hadorph och Leitz: **iurunm . . . u bruniulfr · ikifastr litu risa · stin · at · asbinrn · fapur sin ubir risti**. — Celsius' avskrift saknar självständigt värde. — Dybeck (D 1: 201): **iurun (·) bruniulfr · ikifastr (·) litu (·) rlsa · stin · at · asbiarn · fapur (·) sin (·) ybir (·) risti (·)**. Dybeck kommenterar sin läsning på följande sätt: »Tomrummet, som är mellan de två första namnen och upptages af en skroflighet, har knappt egt några runor. Det af några uppgifna UK efter [bör vara före] IKIFASTR finnes icke å sten.»

Inskriftens samtliga namn äro väl kända. Det första, i slutet skadade namnet, har varit mansnamnet *Iorundr*. Om inskriften här icke hade kunnat suppleras efter Rhezelius' läsning — stenen var lyckligtvis, då han undersökte inskriften, ännu oskadad — skulle man ha varit tveksam om

hur runföljden borde uppfattas: man skulle nämligen också ha kunnat uppfatta den som kvinno-namnet *Iorun* (*iurun*). På sådant sätt har runföljden också hittills i allmänhet tolkats.¹ I stället få vi ytterligare ett belägg på det isynnerhet i Uppland vanliga mansnamnet *Iorundr* (*Iarundr*). Detta namn är nu känt från följande uppländska inskrifter: U 43 (*iarut*, ack.), 72 (*ioruntr*), 307 (*iaruntr*), 323 (*iuruntr*), 347 (*iartr*), 413 (*iarut*, ack.), 425 (*iuruntr*), 426 (*iarunt*, ack.), 753 (*iorunt*, ack.), 762 (*iaruntr*), 779 (*iaruntr*), 917 (*iurunt*, ack.), 920 (*iō-untr*), 977 (*iyruntr*), 989 (*ioru-dr*), 995 (*iuruntr*), 1006 (*iuruntr*), 1048 (*iorut*, ack.), 1085 (*iarunta*, gen.), 1106 (*iuruntr*) och U 1170 Österunda kyrka (*ierunt*, ack.). Utanför Uppland förekommer det däremot jämförelsevis sällan: Sö 21 och 260 (på Sö 292 möter formen *Iorundi* [*at* + *iaruta*]), Öl 25 och Vg 92. Om namnets innebörd se *Nordisk kultur* 7 (1947), s. 265.

Mansnamnet *Bryniulfr* är hittills känt från tre uppländska runstenar (U 252, 905 och 1106), från två sörmländska (Sö 125 och 155) och en västgötsk (Vg 59). Om namnets innebörd se *Nordisk kultur* 7, s. 67, 111, 198, 206, 264. — *Ingifastr* är ett av vanligare namnen i de uppländska inskrifterna; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. Även faderns namn, *Asbiorn*, förekommer ofta.

U 1106 är ett typiskt exempel på Öpirs konst; ristaren visar sig här från sin bästa sida.

J. Schefferus påpekar i *Upsalia antiqua* (1666), i samband med andra av »Vbir» signerade ristningar, att ristarens namn också förekommer »in monumento Æskialundensi in Parochia Bæling». Inskriften, som Hadorph hade lämnat författaren upplysning om (Quod communicavit mihi Dn. Hadorfus), anföres; den tolkas på följande sätt: »Iurunder et Bryanulfer et Igifaster erigi fecerunt lapidem in memoriam Æsbiorni patris sui. Vbir runas incidit.»

1107. Äskelunda, Bälinge sn.

Pl. 102, 103.

Litteratur: B 464, L 151, D 1: 202. J. Bureus, Fa 6 s. 211 n:r 224 (Rhezeliu), Fa 5 n:r 73, Fa 1 s. 17; J. Rhezelius, Fl 1 n:r 75; Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 29; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. 116, 557; C. Säve, Brev den 19/6, 20/10 1862 och 13/9 1863 till G. Stephens (ATA); UFT h. 11 (1883), s. 238; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 113; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA); S. Ekbo, Studier över uppkomsten av supinum i de germanska språken (1943), s. 138; B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 208; G. Olson, Rapport till Riksantikvarieämbetet den 9/12 1948 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i Fl 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 464; träsnittet har avritats av O. Celsius i Fm 60: 2); R. Dybeck, teckning (D 1: 202).

Runstenen står 60 m. N om den gamla bron vid Äskelunda, 26 m. NNV om U 1106. Intill äro två stensättningar, den ena rektangulär, den andra rund. Runstens plats är utmärkt på Ekonomiska kartbladet »Jumkil» (1952).

Enligt Rhezelius (i Fa 6) stodo de två runstenarna »J Eskelunda Eng». Ovan teckningen i Fl 1 finnes platsuppgiften »Bälingz Sochn J samma Eng widh Eskelunda, litet frå den förre» [= U 1106]. — Om uppgiften i Ransakningarna 1667–84 se U 1106. — På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes bläckanteckningen »Bäling. Eskelunda Eng»; ovanför denna platsuppgift har tillagts »J samma Eng wid Eskelunda, litet från den förre» (B 464: »Äskelunda»; L 151: »Der-sammastädes» [= »Eskelunda äng»]). — *Sverikes runurkunder*: »Stenen står sexton steg vester om föregående.» I UFT upprepas Dybecks lägesangivning. — Vid mitt besök i samband med runinskriftsinventeringen stod stenen »djupt nedsjunket och starkt lutande»; stenen höjdes och restes år 1948 genom Riksantikvarieämbetets försorg.

¹ Sålunda »översätter» t. ex. E. Brate (i Svenska runristare, s. 100) runföljden 1–9 som »Jorun, M-u (?)»; jfr L 150 och UFT h. 11, s. 238.